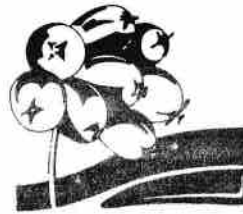

De Rosdoek

nr 46

heemkundige studiekring
De Acht Zaligheden

heemkundige studiekring
de acht zaligheden

HEEMKUNDEVERENIGING 'DE HOOGHE DORPEN'
VESSEM WINTELRE KNEGSEL

D E R O S D O E K

Aflevering 46

december 1987

verschijnt 4x per jaar

Recactieadres: Th. van der Aalst, Ganzestraat 17,
5527 CA Hapert, tel. 04977-1671.

Administratie: C.H.M. Witmer, Nijverheidslaan 16,
5506 EE Veldhoven.

Redactieteam:

Th. van der Aalst, Ganzestraat 17, Hapert.
H. Backbier, Heike 6, Vessem.
J. v.d. Biggelaar, Kerkstraat 13, Wintelre.
J. v. Hout, Oude Provincialeweg 15, Hapert.
H. Huijbers, Weverstraat 10, Steensel.
A. Kockx, De Pottenbakker 44, Veldhoven.

De volgende Rosdoek verschijnt in maart 1988

Copy wordt ingewacht tot uiterlijk 1 februari 1988 op het adres van de redactie.

Van de bestuurstafel

Het spreekt welhaast voor zich dat ik in dit rubriekje nog even stil sta bij de viering van het 40 jarig bestaan van de Kring, op 19 september jl..

Het is een schoon, gemoedelijk en waardig feest geweest, begunstigd door fraai nazomerweer, en in een uniek passende omgeving.

Het door de actieve werkgroep opgemaakte feestprogramma was boeiend, gevarieerd en afwisselend; het was goed in tijd gepland en alles liep perfect.

De belangstelling was ruim, zowel van U, onze leden, alsook tijdens de receptie van en voor de genodigden.

Er heerste gedurende de ganse middag een uitgelaten en ontspannen sfeer, die weldadig aandeed. De medewerking van de dans- en muziekgroep Ut Meziek was hieraan zeker niet geheel vreemd.

Een van de hoogtepunten was zonder meer de aanbieding van de oorkonde door het Stichtingsbestuur. Deze onlangs ingestelde onderscheiding werd voor het eerst aan onze Kring toegekend en uitgereikt.

Ook de huldinging van de trouwe leden -25 en 40 jaren- paste helemaal, waarbij het bestuur een gelukkige hand had in het bijna "vergeten" jubileum van Mevr. A. Driesen-Sterke uit Hapert. Gelukkig kwam alles goed.

We genoten van de dia-presentatie "Hou de Kempen mooi", het vendelen door leden van de Veldhovense gilden, de beoefenaars van de oude ambachten, de ingerichte -beperkte- expositie over het wel en wee van de Kring in de voorbije jaren met toch wel erg interessante archiefstukken en de overzichtskaarten waarop de kringactiviteiten nader waren uitgezet.

Graag wil ik dan ook iedereen, die op welke wijze dan ook, heeft bijgedragen aan het wel-slagen van dit feest, hartelijk daarvoor dan-ken. Het was geweldig.

Laten we samen optrekken naar het Gouden feest.
Oerle, 12 november 1987.

Uw voorzitter,
Th. H. v.d. Ven.

heemkundige studiekring de acht zaligheden

Nieuwe leden:

Heer en Mevr. Duerinck, Veldhoven.
Heer H.B.P. Jongsma, Eersel.
Heer T.M. Schütz, Riethoven.

Omkijken naar Ernest Claes, Felix Timmermans en Stijn Streuvels.

Onder deze titel is in het gemeentelijk museum 't Oude Slot te Veldhoven een tentoonstelling over deze Vlaamse schrijvers ingericht. In dezelfde ambiance waarin onze Kring zijn 40-jarig jubileum vierde is thans een expositie van werken, originele documenten, manuscripten, brieven en enige gebruiksvoorwerpen van genoemde schrijvers te bezichtigen. De tentoonstelling duurt tot 18 januari 1988 en is geopend op woensdag, zaterdag en zondag van 13.00 tot 17.00 uur. Een bezoek wordt u van harte aanbevolen.

A.K.

Uit onze buitenlandse ruilabonnementen

"Te Lommele op die Campine", Lommel, december 1986

- bidprentjes, fenomeen van een dodenkultuur, beeldzijde en tekstzijde.

"Te Lommele op die Campine", Lommel, maart 1987

- heden en verleden van de Lommelse huizen en erven.
- uurwerkmakers te Lommel omstreeks 1800.

"Het oude Land van Aarschot", Aarschot, juni 1986.

- Stadswerken te Aarschot in en rond de tweede wereldoorlog: beschrijving van de oorlogschade aan openbare gebouwen e.d.
- genealogie van de familie Braes te Aarschot.

"Het oude Land van Aarschot", Aarschot, september 1986

- de "caerte" van de kolveniersgilde van Sint-Kristoffel te Rillaar.
- vervolg genealogie van de familie Braes.
- twee bruggen (een kerkelijke en een ander) over de Demer te Langdorp.
- documenten uit het Franse Archief met betrekking tot Aarschot (1792-1813).

"'t Swanekoeriertje", Heist-op-den-Berg, mei 1987

- volkskundige elementen in het literaire werk van de negentiende-eeuwse Heistse schrijver Lodewijk Smits: de kermissen.

"'t Swanekoeriertje", Heist-op-den-Berg, oktober 1987

- geschiedenis van de H. Hartparochie te Heist-op-den-Berg, I: de belemmerende moeilijkheden in 1911/ 1912.

"'t Swanekoeriertje", Heist-op-den-Berg, november, 1987

- geschiedenis van de H. Hartparochie te Heist-op-den-Berg, II: verzet tegen afwijzing en latere afwijkende voorstellen.

- herbergnamen in Heist-op-den-Berg en omgeving.

Th. van der Aalst.

TWEEMAAL EEN DRIELING IN EEN HOGE MIERDS GEZIN

Burgemeester Simon Verhagen van de gemeente Hooge en Lage Mierde zal toch wel even opgekeken hebben, toen hij als ambtenaar van de burgerlijke stand in februari 1838 Norbert van den Borne op het toenmalige raadhuis zag komen om aldaar te melden, dat hij de vader was geworden van een drieling.

En zeer waarschijnlijk was de verbazing van de burgemeester nog veel groter, toen een achttal jaren later dezelfde inwoner voor de tweede maal de geboorte van een drieling kwam aangeven.

De landbouwer Norbert van den Borne werd te Hooge Mierde geboren en is daar gedoopt op 27 december 1804. Zijn ouders waren Hendrik van den Borne en Anna Hermans. In zijn geboorteplaats huwde hij op 10 juni 1837 met Petronella Geerts, ook al geboortig van Hooge Mierde. Zij werd er als dochter van Antonie Geerts en Maria Catharina Lemmens gedoopt op 5 mei 1809. Het landbouwersechtpaar betrok een hoeve aan de Smitsstraat te Hooge Mierde en uit hun huwelijk werden daar 11 kinderen geboren.

Op 10 februari 1838 zag de eerste drieling het levenslicht, een jongen en twee meisjes: Antonie, Maria Catharina en Anna, genoemd naar drie van de vier grootouders. De kinderen was echter geen lang leven beschoren. Antonie en Anna overleden reeds op 13 februari, terwijl Maria Catharina 5 dagen later - op 18 februari - stierf.

In de daarop volgende jaren werden nog 5 kinderen geboren, n.l. Antonie op 3 maart 1839, Hendrikus, genoemd naar de vierde grootouder,

op 2 september 1840, Jan Baptist op 27 december 1841, Wilhelmus op 15 september 1843 en een dochter Maria Catharina op 12 april 1845. Zij echter leefde ook niet zo lang en overleed reeds op 29 december 1845.

Op 17 oktober 1846 werd de tweede drieling geboren, ditmaal 2 jongens en een meisje: Cornelis, Jacobus en Maria Anna. Ook deze kinderen - het is niet zo verwonderlijk bij de toen nog gebrekkige medische zorg op het platteland - stierven jong. Reeds op 30 oktober overleed Cornelis; Maria Anna stierf drie maanden later op 21 januari 1847 en Jacobus werd iets meer dan een jaar oud. Hij overleed op 13 januari 1848.

Op dat moment telde het gezin dus alleen nog 4 zoons.

In tegenstelling tot het meerendeel der kinderen, bereikten de ouders de leeftijd der zeer sterken.

Zij waren bijna 50 jaar getrouwd, toen Norbert van den Borne op 82 jarige leeftijd in zijn geboorteplaats overleed op 29 januari 1887. Na zijn dood trok zijn bejaarde echtgenote Petronella Geerts in bij haar nabij wonende zoon Antoni en overleed daar op 7 maart 1890. Ze was toen 80 jaar oud.

De vier zoons werden volwassen, huwden en kregen allen kinderen. Op één na bleven ze in Hooge Mierde wonen.

Antonie, landbouwer, zoals zijn vader, huwde op 18 april 1863 met de Beekse Johanna van de Ven. Ze was te Hilvarenbeek geboren op 15 juni 1830 en stierf te Hooge Mierde op 8 februari 1897. Antonie overleefde zijn echtgenote 12 jaar en overleed - 70 jaar oud - op 23 maart 1909. Hendrikus huwde op 2 augustus 1873 met Maria Elisabeth Larmit. Haar wieg stond ook al in Hooge Mierde; ze werd er geboren op 29 juni 1852. Na de geboorte van hun derde kind vertrok het echtpaar naar Reusel, waar Hendrikus

op 21 november 1885 overleed. Zijn weduwe bleef nog tot 1900 in Reusel wonen en vertrok in dat jaar naar het Limburgse Posterholt, waar we haar spoor bijster werden.

Jan Baptist huwde op 5 januari 1877 met Theresia Hermans, geboren te Hooge Mierde op 11 januari 1842. Na de geboorte van een tweetal kinderen, overleed Theresia op 40 jarige leeftijd op 22 april 1882. De weduwnaar hertrouwde op 17 mei 1884 met de Bladelse Adriana Peters, geboren op 25 juni 1837. Zij overleed op 19 september 1891. Zes jaar na zijn tweede vrouw, overleed Jan Baptist op 18 oktober 1897.

Wilhelmus, de jongste van de overgebleven zonen uit het gezin van Norbertus van den Borne en Petronella Geerts was ook al landbouwer. Op 22 april 1876 huwde hij met zijn dorpsgenote Maria Catharina Donkers, geboren op 22 april 1841.

Na een huwelijk van meer dan dertig jaar overleed Maria Catharina Donkers op 12 maart 1908. Wilhelmus zelf overleed - 77 jaar oud - op 12 oktober 1920.

Geen van de kinderen bereikten dus de hoge leeftijd van de ouders, Norbertus van den Borne en Petronella Geerts, waarvan nog altijd nakomelingen in Hooge en Lage Mierde wonen. Een vluchtig onderzoek echter heeft onder hen geen twee- of drielingen uitgewezen.

Wel noteerden we in 1885 nog een Hooge Mierdse drieling, en wel van het echtpaar Stephanus Huybregts en Maria Larmit. (zie Myrtha, pag. 36).

P. Wuisman
streekarchivaris

Een Markenverdeling.

10 Mei 1462 gelast de Hertog van Bourgondië, van Lotharingen en van Brabant, Philips de Goede, zijn rentmeester te Den Bosch om alle

als "gemene gronden" in gebruik zijnde stukken land namens hem in beslag te nemen, tenzij degene die menen dat zij daar recht op hebben voor de kanselier en raden van Brabant verschijnen en hun recht duidelijk kunnen maken. 21 April 1464 gaat hieromtrent een schrijven uit en worden degene die rechten menen te hebben verzocht de 20e juni 1464 's avonds naar Brussel te komen, zelf of hun procureur, om "des anderen daags te compareeren voor onzen lieven getrouwen cancelier en raedsluyden, geordonneerd in onzen lande van Brabant" om hun papieren te laten zien en toe te lichten. Blijkbaar hebben de bewoners van de buurtschappen, Schadewijk onder de gemeente Eersel, Walik onder de gemeente Riethoven en de Paal met Boevenheuvel onder Bergeyk of hun procureur hun zaken bij de kanselier en de raden van Brabant goed kunnen verdedigen want zij blijken later in het bezit te zijn van een wel is waar ongetekende kopie van een uitgiftebrief van Hertog Philips van Bourgondië van 20 december 1464.

Zo'n onverdeeld bezit met een publiekrechtelijk karakter noemde men een mark of markgenootschap. De gerechtigden in zo'n genootschap waren de bewoners van de rechthebbende buurtschappen. Dat heeft zo geduurd tot het einde van de 18e eeuw. Bij de Staatsregeling van 1798 werd aan de markgenootschappen het publiekrechtelijke karakter ontnomen waardoor ze gewone privaatrechtelijke verenigingen werden.

Dat gemeenschappelijk bezit is in de loop van de 19e en 20e eeuw geleidelijk overgegaan naar privé bezit van de oorspronkelijk in het gemeenschappelijk bezit deelgerechtigden, vooral om dan tot ontginning van deze meestal woeste gronden over te kunnen gaan. Aan deze woeste gronden was in der tijd behoefte vanwege de turfwinning (geen Steenkool), de heideplaggen en ander "strouwsel" voor de potstallen als

mestvermeerdering, buntplaggen voor dak- en putrussen en graasgebied voor vooral de schapen.

Voor de buurtschappen Schadewijk, Walik, de Paal en Boevenheuvel is de verdeling als volgt gegaan.

Allereerst namen de raden van de gemeenten Eersel, Riethoven en Bergeyk op 10 december 1874 het gemeenschappelijk besluit tot verdeling van de gronden en dat besluit werd op 14 januari 1875 door G.S. goedgekeurd. Men verdeelde op basis van het zielental nadat een commissie de gronden tot geldswaarden hadden herleid.

Van het totaal van 485 HA 46 A 00 ca ontving

Riethoven	245 HA 68 A 60 ca
Eersel	205 HA 5 A 70 ca
Bergeyk	34 HA 71 A 70 ca.

Een en ander werd vastgelegd in de akte van scheiding van 11 maart 1875 bij het hypotheek-kantoor.

Deze acte van scheiding van gronden, bekend onder de naam "Heide van Waalwijk en Schadewijk" werd getekend door Franciscus Aarts burgemeester van Eersel, Hendrik Verhoeven, burgemeester van Riethoven en Peter Joseph Aarts, burgemeester van Bergeyk.

Formeel was deze gang van zaken niet juist. Iedere deelgerechtigde in de "verenigde Mark" was dat van allen gronden in welke latere ontstane gemeente deze ook lag en de gemeentebesturen waren niet gerechtigd om de deelgerechtigden b.v. van Walik nu alleen maar deelgerechtigde te maken van gronden die zij daartoe aanwezen, met uitsluiting van de gronden aan andere gemeenten toegewezen. Toch is hiermede een goede zaak gediend, want problemen in verband met ontginning dienden zich aan. Reeds op 10 mei 1886 kwan een wet "houdende bepalingen ter bevordering van de verdeling der markgronden". Maar het duurde tot 1923 eer de vrijwillige verdeling definitief plaats vond.

Op 5 mei 1923 werd een bestuur benoemd om tot verdeling der gronden te komen, bestaande uit P. Blox te Eersel, M. Jacobs te Riethoven en J. Boerboom te Bergeyk. Deze namen contact met de Ned. Heide Mij. die een plan van verdeling maakte compleet met wegen en waterlopen. Reeds na een half jaar, namelijk 5 november 1923 had te Eersel de verkoop der gronden plaats. De wegen en waterlopen gingen over naar de betrokken gemeenten.

En zo werd de gemeenschappelijke grond privébezit en werd van woeste grond cultuurgrond gemaakt.

oudste stuk dateerd van 10- 5-1462
laatste stuk dateerd van 5-11-1923 561½ jaar

W.C.M. van Nuenen.

Uit de onvoltooide van A.P. de Bont.

Geneeswijzen voor mens en dier, die tot + 1900 in Oerle en/ of Wintelre vrij algemeen in gebruik waren.

Afgang: Van de bast van honzenhout (hout van de honds- of vuilboom) werd in Oerle voorheen Thee gezet "om naar de plee te kunnen gaan".

Buikpijn: Zilf(t) (salie) hielp tegen verkoudheid en buikpijn. Het aftreksel van blad en stam van de elsie (alsem) op Jenever gezet, gold eveneens als een geneesmiddel tegen buikpijn. Als het paard buikpijn had pakte men een ouderwetse stoof, waarin men gloeiende kolen, oud leer en suiker deed; dit hield men het paard onder de neus en het genas onherrroepelijk. Honden eten gras als ze buikpijn hebben.

Ruwe handen: Op ruwe handen smeerde men pek.
Kiespijn: Men droeg een varkensgehoor resp. wilde kastanjes of mollepootjes, van het levende dier gesneden; men kon ook pieren of een vers geworpen koevla in een doek wikkelen en deze om het hoofd en wangen binden. Een silfblad(salieblad) was ook goed tegen kiespijn.

Nageboorte: De planten lavaas en elsie(alsem) werden in den hof geteeld en koeien ingegeven om de nageboorte beter te doen afkomen. Met hetzelfde doel smeerde men zout op het kruis van de koe.

Slechte ogen: Als men slechte ogen had waste men ze met dauw of bette men ze met kuilwater.

Roos: Een stukje vossetong, uit de vos gesneden wanneer de levensgeesten nog niet geheel geweken waren en bij zich gedragen, was oudtijds een geneesmiddel tegen de roos; In latere tijden hield men er Oostindische duiven voor.

Sproeten: Het zich wassen met paardemelk deed de sproeten verdwijnen; hetzelfde goede resultaat had het zich wassen in de dauw 's morgens voor zonsopgang.

Een pasgeboren kind dat om de ogen bevlekt was, moest men op die plaatsen wassen met moedermelk(zok).

Tering: Voorheen werd het inslikken van kattehaar als een oorzaak van tering beschouwd omdat het niet verteerde.

Verstuiking: Met het merg van een hespe(1)-schenk(=hamschenk) werd een arm of voet gewreven wanneer men die verstuikt had.

J. v.d. Biggelaar.

Bij het verschijnen van 'Drie dorpen, een gemeente': een prachtboek over Hapert, Hoogeloon en Casteren.

1. Uitvoering:

Alhoewel de inhoud van een boek natuurlijk het voornaamste criterium is voor de beoordeling ervan, is het eerste wat bij deze uitgave opvalt, dat het prettig leesbaar is door het gekozen lettertype en dat de foto's en andere afbeeldingen zo perfect zijn als maar zelden voorkomt.

Voorts is ernaar gestreefd en is men er ook in geslaagd het boek voor de 'gewone man/vrouw' en daarmee voor het onderwijs begrijpelijk te laten overkomen, zonder afbreuk te doen aan de wetenschappelijke waarde. Het enige wat een gemis genoemd kan worden is het ontbreken van een personen-, plaatsnamen- en zakenregister. Omdat men over zoveel materiaal beschikte dat men zich toch al moest beperken in het aantal op te nemen onderwerpen daar het boek anders te groot van omvang werd gezien de beschikbare geldmiddelen, is het ontbreken hiervan te begrijpen. De uitvoerige bronvermeldingen bij de diverse hoofdstukken maken dit meer dan goed.

2. Totstandkoming:

De aanleiding om het boek te laten verschijnen vormde de viering van het 800-jarig bestaan van de dorpen van de gemeente Hoogeloon ca. De financiële basis om de uitgave te realiseren werd gelegd doordat zowel het gemeentebestuur als de Rabobanken van de onderscheiden dorpen diep in de geldbuidel tastten (waarvoor dank van alle heemvrienden). Ofschoon dit uit het boek niet blijkt, lijdt het geen twijfel dat het organisatietalent en de geschiedkundige ervaring van oudburgemeester van Riethoven en Westerhoven W. van Nuenen die tevens voorzitter was van de werkgroep die voor de inhoud verantwoordelijk is, een

belangrijke drijvende kracht is geweest. Verder doet het deugd dat veel van de auteurs lid zijn van onze 'Heemkundige Studiekring de Acht Zaligheden' en dat er een aparte vermelding wordt gemaakt van de 'Werkgroep Kempische Goethiek' van onze kring. Naast deze 'amateurs' hebben nog diverse wetenschappers op allerlei gebied belangrijke bijdragen aan het geheel geleverd. Dit mag een zeer verheugende samenbundeling van krachten genoemd worden die navolging verdient.

3. Inhoud:

Alhoewel het boek handelt over de geschiedenis van een drietal dorpen is de waarde ervan veel groter omdat het geplaatst is in een voldoende ruim historisch kader en enkele onderwerpen van nationale en zelfs internationale betekenis zijn. Onbetwiste vlaggendrager is hierbij de opgraving van de Romeinse nederzetting, geleid en beschreven door J. Slofstra, die het resultaat is van een gezamenlijk project van de beide Amsterdamse universiteiten (hulde hiervoor).

Zonder afbreuk te willen doen aan de kwaliteit der artikelen van de overige auteurs past een aparte vermelding van de bijdrage van de voormalige provinciale archeoloog Gerrit Beex, die bovendien van onschatbare waarde is voor de archeologische kennis van de gehele Kempen en daarbuiten. De daadwerkelijke en raadgevende medewerking van de abdijs van Tongerlo en zijn archivaris L. van Dijck was onontbeerlijk, terwijl ook specialistische bijdragen als die van de heer Melssen van het Streekarchivariaat te Eindhoven voor ontcijfering van oorkonden en oude akten en het artikel 'Berekende bedeling' van P. van Loenhout, de waarde geven aan het boek als eerder vermeldt. Alle reden dus om het boek aan te schaffen en het aandachtig te lezen.

4. In perspectief:

a) Dikwijls wordt er, overigens terecht, ge-

klaagd dat er van de geschiedenis van Brabant en speciaal onze streek nog te weinig te boek gesteld is. Met uitzondering van de archeologen hadden en hebben auteurs en wetenschappers van boven de rivieren veelal geen of onvoldoende belangstelling voor Noord-Brabant en zeker niet voor de tot aan de 2e wereldoorlog nagenoeg totaal uit hun gezichtsveld liggende Kempen (hun geschriften bewijzen dat). Duidelijk is dat we zelf dit gemis grotendeels mede zullen moeten oplossen. Nu de meeste Brabantse (en Belgische) archieven beter toegankelijk zijn voor een groot publiek en we door beter onderwijs als vroeger over voldoende gekwalificeerde krachten kunnen beschikken, zijn de voorwaarden hiervoor aanwezig. In de gemeente Hoogeloon en eerder reeds o.m. in Westerhoven, Oerle, Bergeijk en Geldrop is het bewezen. Een aparte vermelding in dit kader verdient het onderwijzersduo P.N. Panken uit Bergeijk (Westerhoven) en C. Rijken uit Veldhoven, dat na hun gedegen opleiding in het 19-eeuwse 'Kempisch onderwijsbolwerk' Duizel, nagenoeg al hun vrije tijd aan de navorsing van onze streekgeschiedenis besteedde en dit onder minder gunstige omstandigheden en met beperktere middelen. Van de laatste heb ik zijn omvangrijke geschriften in bewerking. Van Panken zal binnen afzienbare tijd via de 'Stichting Eicha' uit Bergeijk het eerste deel van zijn veelzijdige nalatenschap worden uitgegeven. b) Omdat het schrijven c.q. samenstellen en uitgeven van een boek bepaald geen sinecure is, zou het een zinvolle taak zijn van degenen die in deze krachttoer geslaagd zijn, om hun gebruikte werkwijze en opgedane gunstige en minder goede ervaringen op schrift te stellen. Anderen zouden daarbij veel baat kunnen hebben.

H. Huijbers.

SPEURTOCHT NAAR TIBERIACUM

Het had een geslaagde aprilgrap eerste klas kunnen zijn. De ontdekking van een Romeinse tempel... Het overkwam me op woensdag 1 april 1987. Op weg naar mijn werk, zag ik die morgen graafwerkzaamheden op 't Hof in Bergeijk. Waar gegraven wordt begint mijn nieuwsgierigheid gewoonlijk te prikkelen, zodoende stond ik wel dra met mijn neus voorop. Bij de herinrichting van de dorpskom rond de markt werd op een kleine driehoek een zestal + 30-jarige linden geplant. Een aardig geschenk van Weverij De Ploeg aan Bergeijk. Een onderneming, gespecialiseerd in het overplanten van reuzebomen had met een soort dynosaurus van een machien het eerste gat gegraven, zo'n drie meter doorsnee en iets meer dan één meter diep. Op de rand van de bestrating vóór café-restaurant 'De Eyckelbergh', zag ik tot mijn verrassing een groot blok, voor mijn gevoel mergelsteen liggen: lang + 1.55 m. en 30 x 27 cm breed aan de zijvlakken. Eerste vraag: waar komt dat vandaan? De machinist hielp me uit de droom en meteen zag ik nóg een blok op de aangewezen plaats in de grond zitten. Al rap lag ook het tweede blok op de kant. Omdat de afstand tot de hoek van het priesterkoor van de Hofkerk gerekend vanaf de vindplaats niet meer was dan een kleine 40 meter, gingen mijn gedachten uit naar brokstukken van de vroegere romaanse kerk. Maar dan zou je tufsteen verwachten. En ook na de brokken provisorisch geborsteld te hebben, leek het daar helemaal niet op. In overleg met de gemeentelijke Technische Dienst werd besloten de blokken voorlopig op de gemeentewerf veilig op te bergen. Daar zou het bij gebleven zijn als ik de volgende morgen toevallig nog niet even op de plek van de vondst teruggekomen was. Het gerucht had zich als het bekende lopende vuurtje verspreid. Zodoende zou er een klas kinderen van de Prinses Beatrixschool ter plaatse een kijkje komen nemen. De gemeentewerkers hadden de blokken nog niet opgehaald en de bomen waren nog niet geplant omdat de gaten eerst met compost of zo iets gevuld moesten worden. Nu zag ik dat het bewuste gat in de richting van 'De Eyckelbergh' een halve meter was opgerekt. Zo had ik de kans met een schop nog eens te 'voelen'. En jawel, daar zat weer

een blok, en nóg een. Verder kon ik niet graven, omdat de bestrating anders zou instorten. Ook deze twee blokken werden met enig gezucht uit hun ondergrondse positie bevrijd. Afmeting van de grootste ongeveer 80 x 80 x 55 cm. Die afmeting van 55 cm hield me even vast omdat ik hierin een verband meende te zien met het blok 155 x 30 x ± 27 . Dat is nl. de helft van 55. Een schoonmaakbeurt gaf verder te zien dat de blokken door een steenhouwer aan verschillende zijden bekapt waren. Versiering van de vlakken die in het zicht zaten? Donderdag 2 april verhuisden de vier blokken naar de gemeentewerf aan de Lavendelstraat, waar ze nu nog bewaard worden.

In de loop van de voorbije maanden hebben we ze nog eens rustig bekeken. Hier en daar ontdekten we 'boorgaten' van 2 cm doorsnee en een lengte variërend van 5 à 6 tot 9 cm. Deze gaten zijn ongeveer over de helft van de lengte gekloofd. Eén blok, dat opvallend vlak is, vertoont aan een kant een soort lijst van 5 tot 6 cm., aan de binnenkant kaarsrecht en geeft een reliëf van ruim $\frac{1}{2}$ cm. De grote vraag rijst nu: liggen er nog meer blokken onder het wegdek, en hopelijk mét een inscriptie? Ja, de ene vraag zit weer een andere vraag op de hielen. De archeologen Frans Theuws en Jan Slofstra, in onze streek niet onbekend vanwege de opgravingen van het 'Kempenproject', hebben er zich met veel belangstelling over gebogen. Als Slofstra zich laat ontvallen: "Ik sta verbijsterd, dat hier zoiets gevonden wordt", dan is hier wel iets bijzonders aan de hand. Ofschoon het onderzoek nog in een beginfase is, wordt gedacht aan kalksteen, afkomstig uit Lotharingen. Heeft hier in de Romeinse tijd al een tempel of monument gestaan? Zo'n zware blokken haal je zo maar niet even met een kar over zandwegen van Lotharingen naar Bergeijk. Het vervoer zal natuurlijk wel over waterwegen hebben plaatsgevonden. Dichter bij huis via Dommel, Keersop, de Hofloop? De Hofloop ja, die we bij opgravingen op 't Hof aanvankelijk beschouwd hebben als onderdeel van een grachtenstelsel dat zich ook bevond rond de kerk. Als het vervoer over water is gebeurd, dan moet dat zonder meer zijn geweest in de tijd dat zich op bovengenoemde stroompjes nog geen watermolens bevonden. Bij elk obstakel zou het vlot met lading op de kant gesleept hebben moeten worden.

Dat de Romeinen Bergeijk al in de eerste eeuwen van onze jaartelling bewoond hebben staat nu wel vast. Een paar losse scherven en een stukje dakpan, gevonden bij de opgravingen in de Hofkerk (1974) waren nog wat twijfelachtig. Maar de vondst van waterputten uit de late ijzertijd én romeinse tijd, nota bene in de voormalige tuin van de legendarische meester Panken, dit en vorig jaar, hebben ons een stuk wijzer gemaakt. Had de goeie man dát allemaal geweten...

Maar er is nog wat, waar we niet zo goed raad mee weten. In zijn handschrift 'Archief ter pastorie' vermeldt Panken op blz.51, dat hij in 1888 ter pastorie van 't Hof een stuk zag, geschreven in het latijn, dat hij noemt: 'Beschrijving van de stad Tyboria (Tyboriacensis) uit een Oud handschrift. Anno 1609". De beschrijving die dan volgt kan alleen maar betrekking hebben op Bergeijk.

Zonder verdere bronvermelding vinden we ook bij Panken in zijn handschrift 'Beschrijving van Bergeijk', blz.16: "Behalve genoemde namen (Eicha, Eyckelbergh en Bergeijk, jb) voert Bergeijk eenen latijnschen naam, te weten Tiberiaci of naar den verschillenden naamval ook Tiberiacus, Tiberiacum, enz. Waarschijnlijk zal die benaming aan deze plaats gegeven zijn voor of ter eere van den Romeinschen Keizer Tiberius, die van het jaar 14 tot 37 na Christus geregeerd heeft."

Dan gaan we nu een stapje verder. Op de oudste grafzerk die we op de begraafplaats bij de Hofkerk vinden, komt iets dergelijks voor. Het is op de grafsteen van Godefridus Matteus Raupp, "MED. ET CHIR. DOCTORIS ... QUI NATVS TIBERIACI 24 oktober 1775 ET IBIDEM OBIIT 27.9.1858. Aan de achterzijde van de grafsteen lezen we ter gedachtenis van zijn echtgenote Anna Guillem.Loix eveneens: OBIIT TIBERIACI 23.11.1844. We kennen nu twee versies, Tyboria en Tiberiacum.

Mét Panken zijn we er niet zeker van of Tiberius Bergeijk ooit met een bezoek heeft vereerd. En de Hofloop zal in de romeinse tijd toch niet de Tiber van de Campania geweest zijn?

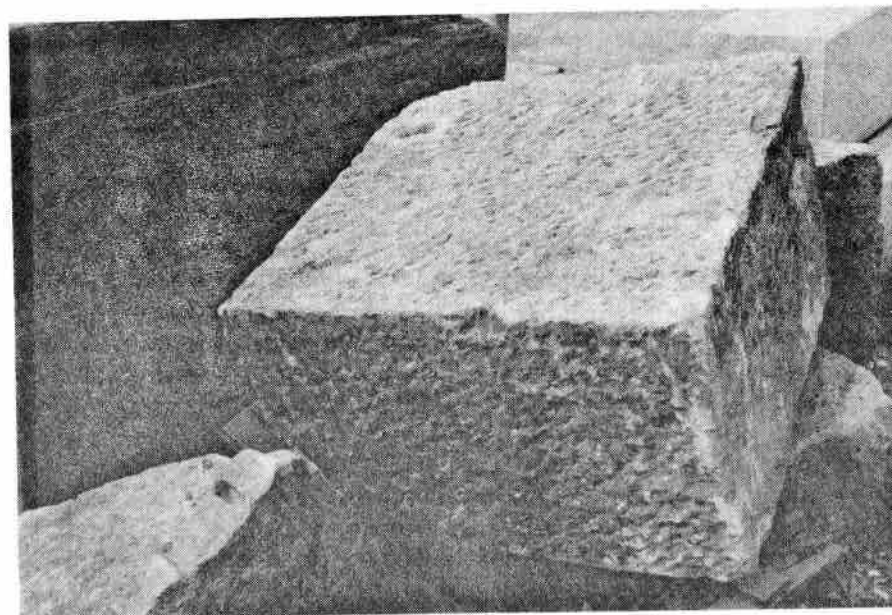
Het suffix acum (latijn) is van keltische oorsprong (acu). We kennen vele voorbeelden van plaatsnamen waarin we nog een relict hiervan herkennen (Doornik,

(B), Blerik (L)¹. Maar daar zullen we het hier verder niet over hebben.

Met veronderstellingen en fantasie komen we natuurlijk niet verder. Maar laten we eens aannemen dat de blokken die hopelijk nóg onder het wegdek verborgen zijn, eens een inscriptie opleveren die Tiberius een goede kans geven. Dan wordt het hoog tijd om dit monument zo spoedig mogelijk weer op de oorspronkelijke plaats op te richten. Onze verwachtingen zijn daarom zeer hoog gespannen. Ja, we hopen dat de archeologen gauw de kans krijgen dé vondst van hun leven te doen in TIBERIACUM, ofwel in ons dierbaar Bergeijk.

Bergeijk 27.10.1987

Johan Biemans

1) H.J.Moerman, Nederlandse plaatsnamen, in Onomastica Neerlandica. Brussel, 1956.

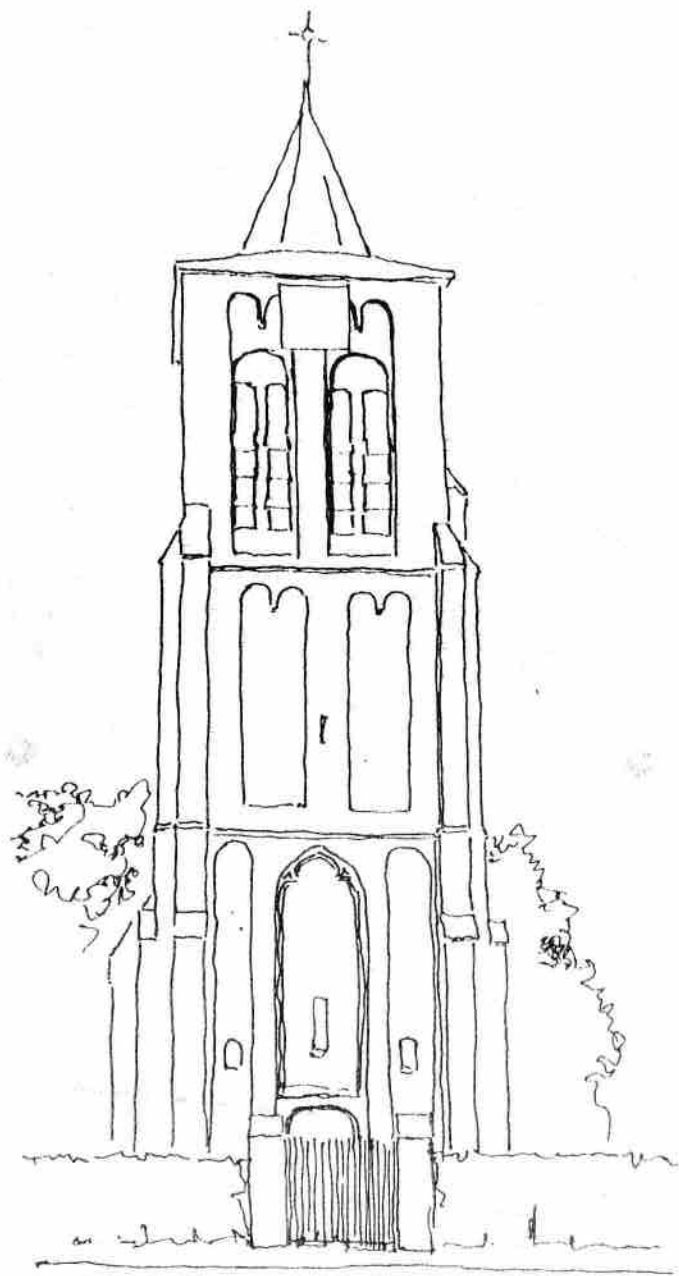

fig. 1: De 15e eeuwse toren van Duizel gezien vanuit het westen

GOTHISCHE DORPSKERKEN EN TORENS VAN DE KEMPISCHE ZANDGRONDEN.

2. Kerk en toren van Sint Jan Baptist te Duizel.

De kerk van Sint Jan Baptist in Duizel is een van de vele kerken in onze streek die van ouds werden bediend door norbertijnen van de abdij van Tongerlo (en in de 17e en 18e eeuw van Postel). Niettemin behoorde het patronaatsrecht in de middeleeuwen aan het kapittel van Sint Bartholomeus te Luik. (1.)

De landmeter Verhees, die op 2 juni 1788 een schets maakte van de kerk, noemt de naam van Lucas van Eijk, waarvan hij een "schonen zerk" vond in de kerk. (2.). De familienaam van Eijk komt ook voor in verband met de stichting van de kapel op de Markt van Eersel, in 1464. Henricus van Eijk, op dat moment verblijvende in Duizel, wordt in de stichtingsakte genoemd als één van degenen die aan de stichting hebben bijgedragen. (3.). De stichting van een kerk was vaak het werk van een plaatselijk heer, die daarmee tevens het recht voor zichzelf en zijn familie verzekerde om dicht bij het parochiealtaar begraven te worden. Was die familie van Eijk ook bij de stichting van de Duizelse kerk betrokken?

Op de topografische-manuskriptkaart van 1832 is de bebouwing van Duizel nagenoeg geheel gelegen aan het Smitseind en de Groenstraat, en de kerk ligt aan de westzijde daarvan aan de rand van het dal van de Kleine Beerze, in het open veld.

De toren staat nu alleen, zonder kerk, op de begraafplaats die inmiddels door bebouwing is omgeven.

De kerk werd in 1800 beschadigd door de neerstortende torenspits, is in 1822 hersteld op de oude fundamenten en in 1927 gesloopt, toen de huidige kerk aan de Groenstraat beschikbaar kwam. (4.).

Aan de oostzijde van de toren zijn de sporen van

bovengenoemde middeleeuwse kerk en de herstel-
de kerk van 1822 zichtbaar. (Ook de kerk van
Duizel, zoals die van Steensel, was georiën-
teerd, d.w.z. de kerk was met het koor gericht
naar het oosten).

Er tekenen zich, als in Steensel, twee daklij-
nen af, waarvan de bovenste afkomstig is van
de middeleeuwse kerk. De westgevel van de oud-
ste kerk is nog geheel aanwezig en steekt aan
weerszijden buiten de torenromp uit.

Volgens de tekening van Verhees was het een
éénbeukige kerk, met transepten (kruisarmen)
en een smaller koor. De sporen van de westgevel
bevestigen dat de kerk éénbeukig was, d.w.z.
geen zijbeuken had. (zie fig. 2).

fig. 2: De Duizelse kerk
zoals Hendrik Verhees
die tekende op 2 juni 1788

Opvallend is dat de top van die westgevel ge-
heel is opgenomen in de dikte van de oostwand
van de toren. Bovendien lopen de horizontale
voegen van het metselwerk van de toren niet in

die van de westgevel van de kerk over. Dat zou
er op wijzen dat de gevel van de kerk er al
stond toen men de toren ging bouwen.
Maar van de bovenrand van de westgevel zijn
alleen de beide gedeelten die buiten de toren-
romp uitsteken afgedekt met vlechtingen (zie
afb. 3).

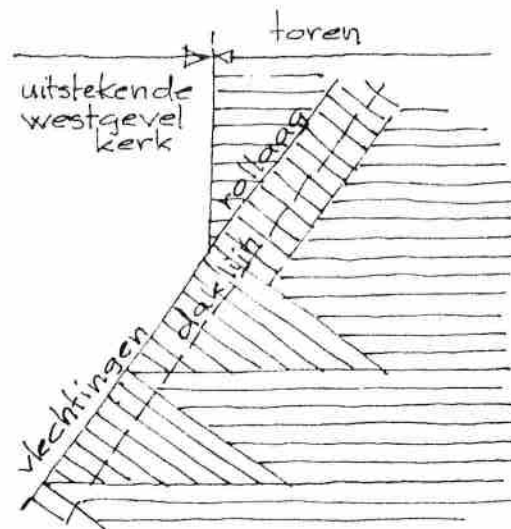

fig. 3: Vlechtingen en rollagen ter afdekking
van een topgevel

Die vlechtingen dienden om de schuine lijn van
een topgevel in metselwerk af te werken met
haaks op die schuine lijn geplaatst metselwerk,
dat dan met punten in het andere, opgaande
werk is vervlochten. Waar de gevel in het met-
selwerk van de toren is opgenomen, is hij echer
eenvoudiger afgewerkt, met een wat onregel-
matig uitgevoerde rollaag. Dat wettigt de ver-
onderstelling dat men de bedoeling had om,
direkt na het voltooiën van de kerk, de toren
te gaan bouwen. Het deel van de gevel van de
kerk dat zou verdwijnen in de toren en onder
het dak van de kerk, behoefde niet zo mooi met

de decoratieve maar ingewikkelder vlechtingen te worden uitgevoerd. Natuurlijk bewijst dat niet dat de toren meteen, aansluitend aan de bouw van de kerk tot stand is gekomen, maar een kerk zonder toren heeft in ieder geval niet in de bedoeling gelegen.

De dichtgemetselde-opening tussen kerk en toren en de westingang van de toren wijzen er op dat ook in Duizel de voet van de toren heeft gefunctioneerd als kerkportaal.

Hoewel de toren van Duizel een veel rankere indruk maakt als die van Steensel, is hij veel kleiner. Waar de torenromp van Steensel een hoogte heeft van 27,7 meter, is die van Duizel slechts 21,8 meter. In plattegrond is de toren van Steensel 9,4 x 9,25 meter en in Duizel 6 x 6,25 meter. De totale hoogte van beide torens is resp. 38,4 m en 28,8 meter. Terwijl de toren van Steensel voor wat de romp betreft minder hoog is dan drie maal de breedte, is die van Duizel ruim 3,5 maal zo hoog als breed. Aan de rankheid van de toren doet in Duizel het eigenwijze korte spitsje geen afbreuk. De rankheid van de toren wordt versterkt door de steunberen, die haaks op de gevelvlakken zijn geplaatst en naar boven toe inspringen (verjongen). Op de zuidwest en de noordwest hoek zijn er twee geplaatst, aan de andere hoeken komen slechts enkele steunberen voor omdat ze anders in de kerkruimte zichtbaar zouden zijn, wat kennelijk als een bezwaar werd gezien. De tweede en de derde geleding (de klokkeverdieping), vertonen elk twee spaarvelden, ieder afgedekt met het voor onze dorpstorens zo stereotype dubbele boogje. Aan de noordzijde is ook de onderste geleding met twee spaarvelden versierd, hier echter afgedekt met spitsbogen. Deze min of meer boven elkaar geplaatste paren van spaarvelden per geleding, vormen eveneens een ondersteuning van de slankheid. Op een andere wijze draagt daaraan de kompositie van de onderste geleding van de westgevel bij,

waarvan de ingangsnis, samen met de twee begeleidende nissen ter weerszijden, de volle hoogte van deze geleding inneemt. Aan de zuidzijde is een traptoren tegen de romp geplaatst, met een plattegrond in de vorm van een halve achthoek. Daarom vertoont die gevel slechts de helft van de kompositie van de noordgevel, omdat de andere helft door de traptoren wordt ingenomen. Opvallend en tamelijk uitzonderlijk is de vormgeving van de galmgaten. In het spaarveld dat we hierboven noemden, met twee rondboogjes afgedekt, is een tweede spaarveld aangebracht, afgedekt met één rondboog, daarin zijn weer de openingen met de klankborden uitgespaard. (zie fig. 1). De toren vertoont allerlei speelse verschillen en onregelmatigheden. Zo komen aan de traptoren, boven de galmgaten en ter weerszijden van de ingangsnis in de begeleidende spaarvelden kleine nisjes voor, soms met een boogje afgedekt, soms simpelweg met twee schuin tegen elkaar geplaatste bakstenen. De steunberen vertonen in het onderste gedeelte aan de binnenzijde slanke spaarvelden, maar aan de buitenzijde niet. Daar zijn ze geheel vlak.

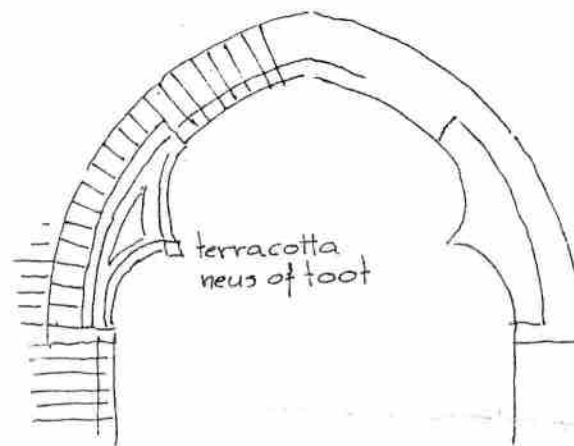

fig. 5: Gotische spitsboog met neuzen of toten, welke laatste in Duizel geheel in gebakken steen zijn uitgevoerd

In de spitsbogen van de onderste geleding, n.l. boven de ingangsnis en boven de spaarvelden aan zuid- en noordzijde, zijn "neuzen" of "toten" aangebracht, een motief dat in de Gothiek in allerlei situaties voorkomt. (zie fig. 5). Het uitzonderlijke in Duizel is, dat deze toten geheel zijn uitgevoerd als één hulpstuk, met de hand gevormd in klei. Normaal wordt dit soort onderdelen in onze streek gemaakt van natuursteen en het is ook lang niet zeker of in dit geval sprake is van oorspronkelijke onderdelen of van latere toevoegingen, al lijkt één paar van de in totaal vier, ouder dan de andere.

Aan het metselwerk van de toren komt, op enkele kleine hoekblokjes op de plint die geheel zijn vernieuwd na, geen stukje natuursteen voor. Daarmee ontbreekt iedere aanwijzing dat de toren van Duizel of de kerk een stenen voorganger zou hebben gehad. Archeologisch onderzoek, waarbij eventueel ook sporen van een houten kerk zouden kunnen zijn gevonden, heeft tot op heden niet plaats gehad. De druiplijsten tussen de geledingen, ook weer van die elementen die vaak van natuursteen werden gemaakt, zijn samengesteld uit gebakken profielstenen. Afbeelding 4 vertoont daarvan de doorsnede.

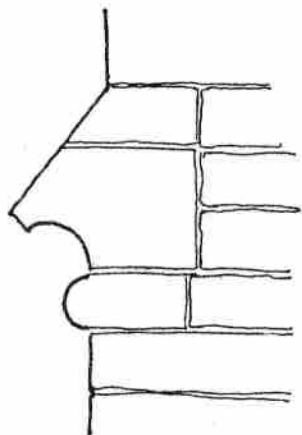

fig. 4: Druiplijst tussen de geledingen, in Duizel geheel in gebakken steen uitgevoerd

Behalve wat speelse nisjes en verschillen in plaatsing van de spaarvelden, vertoont de toren allerlei onregelmatigheden. De indeling van de westgevel is, voor wat betreft de eerste en de derde geleding, niet symmetrisch geplaatst. De ingangsnis is ongeveer tien centimeter teveel naar links geplaatst, welke slordigheid de metselaar moest zien op te lossen door het spaarveld links van de ingang 10 centimeter smaller te maken dan rechts. Ook de klokkeverdieping vertoont een dergelijke meetfout. Gebruikelijk is dat de middeleeuwse kerken werden gebouwd in een wat onregelmatig uitgevoerd kruisverband of in staand verband. Bij beide metselverbanden bestaat het metselwerk afwisselend uit lagen met koppen en met strekken (de langszijden) van bakstenen. Zo niet echter aan onze Duizelse toren. Vanaf een hoogte van een drietal meters lijken daar koppen- en strekkenlagen in een willekeurige opeenvolging te zijn aangebracht. Alleen in de onderste drie meters is meer regelmaat te ontdekken. Daar is gemetseld in Vlaams verband (zie afbeelding 6.), waarbij voor de koppen uitsluitend zwart gesinterde stenen zijn gebruikt. Die zwart gesinterde stenen vormen zo een versiering van het onderste stuk van noord en zuidgevel, voorzover geen andere versieringen van gesinterde stenen zijn ingemetseld.

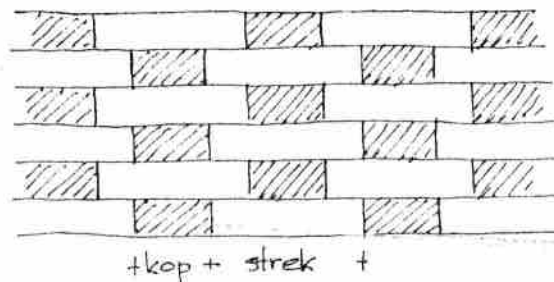

fig. 6: Vlaams metselverband

Die gesinterde stenen kwamen in groten getale uit de primitieve ovens, waarin men in onze streek stenen bakte. Zo'n oven bestond geheel uit de te bakken stenen, die op een bepaalde manier werden gestapeld tot een bouwsel met stookgangen. Daarin werd gestookt tot de steen "gaar" was en ook voor dit stenen gold, dat wie het dichtst bij het vuur zit, zich het best warmt. Deze stenen werden soms zo sterk verhit dat de klei aan de rand van het smeltingsproces kwam en begon te sinteren. Die gesinterde steen is zwart. Overigens werden ook veel stenen zwart door nog andere processen die in de ovens plaats vonden (reductie en aanbakken van as van de brandstof.) Die stenen zijn deels gebruikt en uitgesorteerd en komen vaak terug in in de gevels ingemetselde tekens. Dat is ook in Duizel het geval en wel in sterke mate. Opvallend is dat we zoiets nog terugvinden in Diessen en in Hilvarenbeek, maar verder nergens bij een vijftiental kerken en torens in de omtrek van Duizel.

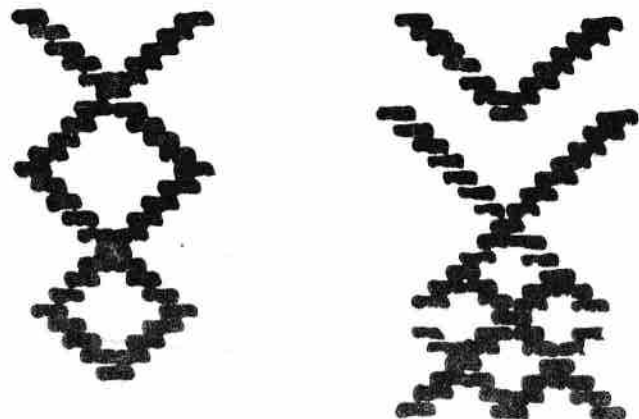

fig. 7: Ingemetselde tekens ter weerszijden van de westingang

We bedoelen hier de tekens waarvan de afbeeldingen 7 en 8 er enkele weergeven zoals die aan de toren van Duizel voorkomen. De beide tekens van afbeelding 7 komen voor in de spaarvelden ter weerszijden van de westingang.

fig. 8: Ingemetselde tekens aan de zuidgevel. De burchttoren is een weinig voorkomend teken. Onder een deel van het koppenpatroon zoals dat over een groot deel van de noord- en de zuidgevel van de onderste geleiding voorkomt.

De burchttoren van 8 bevindt zich op ongeveer dezelfde hoogte in de zuidgevel. Verder komen in Duizel nog voor een kruis naast de traptoren aan de zuidzijde, een soort ruitenpatroon in het linker spaarveld van de onderste geleiding aan de noordzijde, daarnaast is de pilaster tussen de beide spaarvelden aan die zijde

op een bijzondere wijze met een patroon van gesinterde koppen versierd en verder komt aan de noord-oosthoek, vlak onder de dakvoet een dubbel diagonaalkruis voor, waarvan het ene zich bevindt tegen de oostgevel en het andere tegen de zuidgevel. Vooral de burchttoren is zeldzaam. Voorzover mij bekend komt er een voor aan de toren van de Nederlands-Hervormde kerk van Domburg, bovenste geleding westzijde (5.) en aan de noordzijde van de toren van Hilvarenbeek. Over de betekenis van die tekens bestaan heel wat hyposthesen. Knippenberg besteedde er enkele artikelen aan (6.).

Kort samengevat worden de tekens genoemd:

- Rechtstekens (Knippenberg): maar men kan zich afvragen waarom komen deze tekens dan niet, in een aangepaste vorm, voor aan natuurstenen kerken;
- Metselaarstekens: maar waarom komen dezelfde tekens dan over het gehele spreidingsgebied (van Normandië, Noord Frankrijk, België, Nederland, Noord Duitsland tot Denemarken) voor. Daarmee zijn ze in ieder geval niet vergelijkbaar met de steenhouwersmerken zoals die aan natuurstenen kerken voorkomen en dienden om de produktie van de steenhouwers te merken. (7.);
- Versieringen: (5.), maar waarom zijn ze dan vaak zo willekeurig over de gevelvlakken verdeeld.

Men zou nog een vierde betekenis kunnen noemen, namelijk een middel om de leerling metselaar te dwingen begrip te krijgen voor metselverbanden. Maar, afgezien van het reeds genoemde koppenpatroon in vlaams verband dat in Duizel valt te zien, vertonen de tekens daar al heel weinig relatie met de metselverbanden. Gezien de plaatsing, regelmatig in gevelvlakken en spaarvelden, zou in Duizel sprake kunnen zijn van versieringen maar ook, denkend aan de burchttoren die kan dienen als symbool van een eventuele adellijke stichter, kan hier verwezen worden naar de hyposthese van de rechtstekens.

Treden we de toren binnen door de westingang, dan zien we een ruimte die is overdekt door een kruisgewelf. Dat gewelf is van baksteen, en zal dus wel oorspronkelijk zijn of naar het oude voorbeeld hersteld. Wel zijn er ribben en consoles aangebracht van gips, zoals men in de negentiende eeuw in de periode van de neogothiek placht te maken naar het voorbeeld van de natuurstenen ribben onder de gewelven naar frans model in de tijd van de gothiek. Gewelven in de ruimte van de torenvoet, gaven deze ruimte die als hoofdportaal van de kerk moest dienen, meer allure. Heel fraai is het slakkehuisvormige gewelf in de traptoren, dat met de spiraal van de trap opklimt tot de klokkeverdieping.

Ook over de toren van Duizel zijn tot nu toe geen schriftelijke bronnen bekend die het mogelijk maken de ouderdom nauwkeurig te bepalen. Niettemin zijn al degenen die zich wagen aan een schatting, het er over eens dat deze toren uit de tweede helft van de vijftiende eeuw stamt. (8.). Het aanzien van de toren geeft dan ook geen aanleiding aan de juistheid daarvan te twijfelen.

Door in de toren nieuwe klokken te hangen die kunnen worden bediend vanuit de huidige kerk, heeft hij zijn stem teruggekregen. Dat is tot stand gekomen door de inzet van Duizelse mensen, die hun toren wilden horen. Daarmee is recht gedaan aan de belangrijkste betekenis die een kerktoren in onze streek vanouds heeft, namelijk als drager van de klokken. Zo'n initiatief valt te prijzen, en het is te hopen dat het menigmaal navolging zal vinden.

Eersel, feestdag van Sint Jan Baptist 1987

Herman Strijbos.

1. Noord Brabants Historisch Jaarboek 1984, uitg. van het Noord-Brabants Genootschap te 's-Hertogenbosch: pag. 71, A. van den Hurk O. Praem.
2. Het Schetsenboek van Hendrik Verhees, uitg. Merlijn, 's-Hertogenbosch 1975, bewerking en tekstverzorging Jan van Laarhoven.
3. Duizel-Eersel-Steensel, volksleven en verleden, uitg. Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden, art. A. Frenken, pag. 12.
4. Verhees, zie 2.
5. Restauratievademecum, uitg. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, blad RV 1986/5-11.
6. Knippenberg, Brabantse Oudheden, uit. Brabants Heem deel XVI 1977; "Monumenten", uitg. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, jaargang 3 nr. 11-12, 1982.
7. Zie onder andere: C. Peeters, De Sint-Jans-kathedraal 's-Hertogenbosch, Staatsuitgeverij 1985 in de serie "Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst".
8. Zie onder andere: Voorlopige Monumentenlijst 1932, vigerende monumentenlijst (van Rijksmonumenten) en Wies van Leeuwen, Langs de oude Brabantse Kerken, Oostelijk Brabant, Bosch en Keuning, Baarn 1974.

In het boekje "Vrijheid aan de Run", uitgegeven in 1948 en inmiddels voor de tweede maal uitgegeven, komen de kerken en torens van Eersel, Duizel en Steensel aan de orde, onder andere met de volksverhalen die daaromheen in de loop van de tijd zijn ontstaan.

VAN DE BOEKENPLANK

'...Niet ledighs of ydels...': Nederlanse genreschilders uit de zeventiende eeuw/ door Christopher Brown.
Amsterdam: J.H. de Bussy, 1984.
240 p. ISBN 90-6054-719-9 Prijs f 39,50.
Betreft: Speciale jubileumaanbieding van uitgeverij Gottmer/ Becht te Bloemendaal met een schat aan foto's van schilderijen uit het dagelijks leven van de 16e en 17e eeuw.

Bewogen en bewegen: de historicus in het spanningsveld tussen economie en cultuur: liber amicorum aangeboden aan Prof. Dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt ter gelegenheid van zijn 25-jarig professoraat aan de Katholieke Hogeschool te Tilburg/ red. W. Frijhoff en M. Hiemstra. Tilburg: Gianotten, 1986.
XXIII, 441 p. ISBN 90-6663-009-4 Prijs f 49,50.
Bevat tevens bibliografie van Prof. van den Eerenbeemt.

Archief-wijzer: handleiding voor het gebruik van archieven in Nederland/ door J. Bos-Rops en M. Bruggeman.
Muiderberg: Coutinho, 1987.
107 p. ISBN 90-6283-690-9 Prijs f 24,50.

Natuurtuinen en parken: aanleg en onderhoud/ G. Londo. 2e dr.
Zutphen: Thieme, 1987.
134 p. ISBN 90-03-95000-8. Prijs f 22,50.

J.F. Martinet en de achttiende eeuw: in ijver en onverzadelijken lust om te leren/ door Frieda de Haas en Bert Paasman.
Zutphen: De Walburg Pers, 1987.
79 p. ISBN 90-6011-549-X Prijs f 15,--.

Baksteenfabricage in Nederland: van nijverheid tot industrie (1850-1920) door G.B. Janssen.
Zutphen: De Walburg Pers, 1987.
583 p. ISBN 90-6011-544-9 Prijs f 49,50.
Ook verschenen als proefschrift Tilburg.

Keldermans: een architectonisch netwerk in de Nederlanden/ red. H. Janse e.a.; eindred. J.H. van Mosselveld.
's Gravenhage: Staatsuitgeverij, 1987.
198 p. ISBN 90-12-05545-8 Prijs f 39,50.

Groot museumboek: geïllustreerde gids langs 803 musea van Nederland/ door Joost Elffers en Mike Schuyt. 5e geheel herz. dr.

Amsterdam: Meulenhoff/ Landshoff, 1987.
463 p. ISBN 90-290-8204-6 Prijs f 45,--.

Het herbarium: creatief bezig zijn met bloemen, bladeren en grassen/ door Ingrid Gabriel; Ned. vert. en bew. Ben Beekman. 2e dr.

Helmond: Helmond, 1987.
96 p. ISBN 90-252-8539-2 Prijs f 27,50.

De agrarisce geschiedenis van West-Europa, 500-1850/ door Bernard Slicher van Bath. 6e dr. Utrecht: Het Spectrum, 1987.
416 p. ISBN 90-274-1821-7 Prijs f 39,90.

De Gallische oorlog/ door Julius Caesar; uit het Latijn vert. door F.H. van Katwijk-Knapp. 3e dr.

Houten: De Haan, 1987.
198 p. ISBN 90-269-4250-8

Ridderkrijg en burgervrede: West-Europa aan de vooravond van de Honderdjarige Oorlog/ door F.W.N. Hugenholz. 6e dr. Houten: De Haan, 1987.
182 p. ISBN 90-228-4506-0

Geschiedenis van Nederland: levensverhaal van zijn bevolking/ door Gerlof Verwey. 3e herz. dr. Dl. 1: Wording van een land; Dl. 2: Groei van een Republiek; Dl. 3: Ontstaan van een dynastieke democratie.

Amsterdam: Elsevier, 1987.
362 + 303 + 397 p. ISBN 90-10-05990-1
Prijs f 125,-- (3 delen).

Delen ook afzonderlijk verkrijgbaar.

Leonardus Lessius 1554-1623: portret van een Zuidnederlandse laatscholastieke econoom: een bio-bibliografisch essay/ door Robert Beutels. Wommelgem: Den Gulden Engel, 1987.
134 p. ISBN 90-5035-096-8 Prijs f 24,90.

Beschermd cultuurpatrimonium in de provincie Antwerpen.

Dl. 1: Arrondissement Turnhout/ door Willem

Aerts; foto's Jacques Sonck.
Wommelgem: Den Gulden Engel, 1987.
213 p. ISBN 90-5035-100-X Prijs f 34,90.
Het geheel verschijnt in drie delen (arrondissementen).

Dansen uit de zuidelijke Lage Landen/ door Elly Olderaan. Dl. 5 - 6.
's Hertogenbosch: (Olderaan), 1987.
36 + 36 p. ISBN 90-71440-05-2 en 90-71440-06-0.
Prijs f 7,50 per deeltje.

Het uur van onze dood: duizend jaar sterven, begraven, rouwen en gedenken/ door Philippe Ariès; vert. door Renee de Roo-Raymakers. Amsterdam: Elsevier, 1987.
677 p. ISBN 90-10-055787-9 Prijs f 49,50.
Oorspr. Franse uitgave, 1977.

Beschaving, economie en kapitalisme, XV-XVIIIe eeuw/ door Fernand Braudel. Dl. 1: De structuur van het dagelijks leven/ vert. door C. den Boer e.a. Amsterdam: Contact, 1987.
704 p. ISBN 90-254-6549-8 (pbk). Prijs f 55,--.
Oorspr. Franse uitgave, 1979.

Symbolen: de taal van kunst en liturgie/ door A.C. Bronswijk.
's Gravenhage: Bronswijk, 1987.
120 p. ISBN 90-239-0147-9.

Het ambacht van de pottenbakker/ door Michael Casson; vert. door H. Verberkmoes. Veenendaal: Gaade, 1988.
128 p. ISBN 90-6017-847-5 Prijs f 39,90.
Oorspr. Engelse uitgave, 1977. Verschijnt in maart.

De Nederlandse kleipijp: handboek voor datering en determinatie/ door D.H. Duco. Leiden: Pijpenkabinet, 1987.
160 p. ISBN 90-70849-13-5 Prijs f 34,50.

Geschiedenis van de Middeleeuwen/ door H.P.H.

Jansen. 7e, geheel ³⁶ herz. dr.
Utrecht: Het Spectrum, 1987.
410 p. ISBN 90-274-5377-2 Prijs f 19,90.

Jeugd in een fabrieksstad/ door Uri Nooteboom;
biografie/ door U. Nooteboom jr.; uitgebreid
door Kees Kolen en Ronald Peeters.
Tilburg: De Schaduw, 1987.
51 p. ISBN 90-5083-002-1 Prijs f 7,90.
Eerder verschenen in: Land en volk van Brabant,
1950.

Imkers encyclopedie voor Nederland en België/
eindred. J.J. Speelziek e.a.
Ede: Zomer & Keuning, 1987.
247 p. ISBN 90-210-0590-5 Prijs f 34,90.

Graven naar het kasteel van Tilburg/ door
Henk Stoepker.
Waalre: Stichting Brabants Heem, 1986.
184 p. ISBN 90-70197-21-9 Prijs f 35,--.
(Bijdragen tot de studie van het Brabantse
Heem; dl. 29)

Alles wat hier leeft, spint, twernt of weeft:
geschiedenis van Geldrop en Zesgehuchten/
door Jean Coenen.
Geldrop: Rabobank, 1987.
344 p.
Besteladres: Rabobank, Heuvel 59, Geldrop.

De verdwijnde Kempen: fotoboek/ door Noud
Aartsen.
Oirschot: De Croon van Heerbeek, 1987.
129 p. Prijs f 39,50.
Bevat foto's over verdwenen en verdwijnde
beelden van landschap, gebouwen en de land-
bouw(ers) uit de Kempen en de Meierij.

Drie dorpen, een gemeente: een bijdrage tot de
geschiedenis van Hoogeloon, Hapert en Casteren/
publ. van de Gemeente Hoogeloon ca. en de Ra-
bobanken van Hapert, Hoogeloon en Casteren;
coörd. W.C.M. van Nunen.
Hapert: Gemeente Hoogeloon ca., 1987.
336 p. Prijs f 35,--.
Besteladres: Gemeentehuis der Gemeente Hooge-
loon ca., Oude Provincialeweg 1, Hapert.